

Till
Regeringen
Utbildningsdepartementet

Idéburna Skolors Riksförbunds remissvar – Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Idéburna skolors riksförbund (ISR) organiserar icke vinstutdelande fristående skolor och arbetar för att stärka möjligheterna för olika idéburna pedagogiska alternativ att bedriva förskola/skola inom det svenska utbildningsväsendet. ISR verkar för att försvara friskolereformens mångfaldssyfte och för en deltagande målstyrning där skolorna själva kan styra över hur verksamheten ska organiseras för att nå de nationella målen. På så vis främjas en reell pedagogisk mångfald, vilket är en förutsättning för en verklig valfrihet för elever och föräldrar.

Med idéburna skolor avses den definition som tagits fram av utredningen Idéburna aktörer i välfärden, SOU 2019:56

Sammanfattning

Idéburna Skolors Riksförbund (ISR) har getts möjlighet att inkomma med remissvar avseende betänkande av Utredningen om fler vägar till arbetslivet.

ISR välkomnar att en översyn av introduktionsprogrammen har gjorts med målsättningen att elever på dessa program ska få ökad meningsfullhet och en väg ut i arbetslivet. Med dagens betygssystem kan många orsaker bidra till att en elev i årskurs nio inte når behörighet till gymnasiets nationella program. Därför behöver det säkerställas fler vägar till försörjning och en plats i samhället även för dessa elever.

I det ursprungliga direktivet till utredningen fanns ett uppdrag att ”analysera för- och nackdelar med hur dagens system för övergången från grund- till gymnasieskola är konstruerat för att på så vis kunna lämna förslag på förändringar för elever som haft svårt att nå målen i grundskolan så att de ges bättre möjligheter att förbereda sig för arbetslivet”. ISR beklagar att tilläggsdirektivet i mars 2023 begränsade detta direktiv och därmed möjligheterna till förslag gällande just kärnan i utmaningarna inom dagens introduktionsprogram. Vi förstår dock att direktivet var tvunget att begränsas för att inte alltför mycket överlappa utredningen om betyg.

Det därefter tillkommande direktivet i juli 2023 om att utforma nya utbildningsvägar som ska utformas i samverkan med näringslivet är vällovligt men mycket komplicerat. I detta måste hänsyn tas till en stor mängd faktorer som bland annat huvudmäns möjligheter att skapa effektiva organisationer för utbildningarna, resurstillgång, påverkan på dagens nationella program och elevers valmönster samt arbetsmarknadens förståelse och hantering

av de olika vägarna till samma mål. Få yrken kan delas i utgångar för mer högkvalificerade och mindre högkvalificerade uppgifter när det gäller direkt övergång från gymnasieskolan. Inom vård och omsorg kan sådan uppdelning göras i vårdbiträde och undersköterska men hur ser det till exempel ut inom bageri, el och energi samt frisör?

ISR tillstyrker

- att elever på språkintröduktion ges möjlighet att läsa yrkesämnen enligt utredningens nuvarande formuleringar
- att utredningens förslag om utbildningar inom små eller dyra yrkesområden samt om utbildning på entreprenad beslutas enligt nuvarande formulering
- att yrkesprov införs för alla elever på yrkesprogram om inte detta medför betydande kostnader för huvudmännen
- att elevers rätt att fullfölja utbildning på individuellt program inom den anpassade gymnasieskolan beslutas enligt utredningens förslag

ISR avstyrker

- att införa utredningens förslag om nya yrkesprogram om 1900 poäng utan att först utreda och definiera vilka yrkesroller/yrkesutgångar dessa förbereder för. Likaså bör påverkan på huvudmännens tjänstefördelning, ekonomi och organisation först utredas ytterligare. Det behöver också tydliggöras hur skillnaden mellan yrkesprogram om 1900 poäng och yrkesprogram om 2700 och 2800 kommer att förstås av branscher, elever och vårdnadshavare.
- att införa utredningens förslag om nya yrkesprogram om inte tillgången till kvalitativa APL-platser först säkerställts med berörda branscher.
- att förändra behörigheten till de mer omfattande yrkesprogrammen till att omfatta nivån för godkänt i ännu fler ämnen
- att det individuella förberedelseprogrammet ges den allmänna lydelse som utredningen föreslår. För elever med godkänt i tre grundskoleämnen från grundskolan krävs ofta längre tid för inhämtning av kunskap. Det gör att övergång till nationellt program i gymnasieskolan ofta omöjliggörs. Det blir också viktigt att säkerställa att detta program ska utgöra undantag för svenska elever.
- att IMV kvarstår om den nya programstrukturen införs. När nya program tillkommer bör något alternativ försvinna om inte systemet ska bli alldeles för svårt att överblicka.
- att elever på högskoleförberedande program får möjlighet att läsa yrkesämnen för att öka sannolikheten att gå direkt ut i yrkesverksamhet.

ISR föreslår

- att förslagen om nya yrkesprogram får ligga till grund för vidare utredning med tydligare konsekvensbeskrivningar av huvudmännens förutsättningar samt av konsekvenser för de nu etablerade yrkesprogrammen om 2700/2800 poäng.
- att individuellt förberedelseprogram utformas så att det förblir ett undantag och inte går samma utveckling till mötes som tidigare försök till introduktionsprogram. Kanske ska det också definieras som en förberedelse för att främst gå vidare till vuxenutbildning.
- att utredningens förslag utreds avseende påverkan på fristående huvudmäns utbildningar på yrkesprogram.

Bakgrund till ISRs ståndpunkter och förslag

Det är redan i nuläget ofta svårt att rekrytera elever till nationella yrkesprogram. Arbetsmarknaden har tydliggjort att behov av kompetens och arbetskraft finns men elever väljer ändå i högre grad högskoleförberedande program för att inte riskera inlåsning. Viktigt är därför att noga beakta hur utredningens förslag påverkar elevrekrytering till yrkesprogrammen samt hur arbetsmarknaden ska hantera de olika studievägarna.

Till exempel kan en fråga vara om branscher kommer att värdesätta de mer omfattande yrkesprogrammen eller lika gärna rekrytera från 1900-poängsvarianten. Än värre blir det om inte yrkesutgångarna tydligt särskiljs vilket utredningen har funnit svårt. För vissa branscher är sådan särskiljning lättare men vad blir man till exempel efter 1900 poäng på frisörprogrammet när fullständigt program krävs för gesällprov? Detta kompliceras ytterligare då båda typerna av yrkesprogram föreslås omfatta 1500 poäng yrkesämnena och minst 15 veckors APL. Det som skiljer programmen åt blir då istället omfattningen av gymnasiegemensamma ämnen. Hur branscherna ska värdera yrkesutbildningsbevis jämfört med examensbevis är i och med detta svårt att förutsäga.

Ovan nämnda faktorer påverkar sannolikt också elevers och vårdnadshavares förståelse av de olika alternativen samt elevers motivation till att nå behörighet till de mer omfattande yrkesprogrammen. Detta förstärks då antagningsgränsen för yrkesprogram om 2700 eller 2800 poäng föreslås höjas. Om elever når denna behörighet ökar sannolikheten att de istället söker högskoleförberedande program och att yrkesprogrammets attraktivitet sjunker. Detsamma gäller om elever på högskoleförberedande får möjlighet att studera yrkesämnena. Utredningens förslag riskerar därför att ytterligare sänka attraktiviteten i yrkesprogrammen om 2700 och 2800 poäng från en idag redan låg nivå.

ISR menar också att utredningens förslag till programstruktur skulle skapa ett komplext system för skolor och huvudmän. Möjligheterna till övergångar mellan olika program är många och samläsning försvåras om elever från 1900-poängsprogrammen ska läsa ämnen i annan takt än elever på 2700/2800-nivåerna. Redan nu kan elever på nationella yrkesprogram välja att endast läsa 2500 poäng och om utredningens förslag skulle bli verklighet så tillkommer ännu fler varianter att samordna. Med detta följer ekonomiska förutsättningar som behöver undersökas.

ISR ser ett behov av att analysera vad de nya yrkesprogrammen skulle innebära för fristående huvudmän. Idag kan kommuner säkerställa elevrekrytering till introduktionsprogram medan friskolor behöver komma överens med hemkommunen. Vi kan i utredningen inte utläsa om detta förhållande ska kvarstå och även gälla de nya yrkesprogrammen och hur detta i sådana fall skulle kunna påverka attraktiviteten i fristående aktörers yrkesprogram.

Idag finns även utmaningar i att hitta APL-platser för studerande på de yrkesförberedande programmen. Risker med nya yrkesprogram är att de svårigheterna förvärras.

Om nya yrkesprogram införs med möjlighet att från 1900-poängsprogrammen gå över till program med 2700/2800 poäng anser också ISR att IMV behöver försvinna

som alternativ då systemet annars blir än mer komplext. Individuellt förberedelseprogram behöver däremot sannolikt finnas kvar men tydliggöras så programmet endast blir för ett fåtal elever. Annars riskerar vi att detta program också växer i storlek på sikt.

ISR ser verkligen behov av att reformera introduktionsprogrammen och att skapa bättre möjligheter för eleverna utan behörighet till nationella program. Likaså ser vi behovet av ökad kompetensförsörjning. ISR ser dock att det som kanske vore mest gynnsamma vore att utreda behörighetskraven till de olika nuvarande programmen och att finna effektiva vägar för att hämta upp saknade kunskaper från grundskolan. De olika branschernas behov av kunskap skulle behöva tydliggöras för att se över yrkesprogrammen i sin helhet.

För Idéburna skolors riksförbund

Håkan Wiclander, ordförande

Epost: info@ideburenskola.se

Hemsida: www.ideburenskola.se